მაკა დოლიძე
ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Dolidzemaka2@gmail.com
ნარგიზა კანკია
ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Nargizakankia17@gmail.com

ჟურნალი „ერი" და რუსული პოლიტიკა
MAGAZINE "ERI" AND RUSSIAN POLITICS

აბსტრაქტი

1909 წლის 13 სექტემბერს „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფმა" გამოსცა პოლიტიკური, ლიტერატურული და მეცნიერული ჟურნალი „ერი", რომელმაც ენერგიული ბრძოლა გააჩაღა ხალხის ეროვნული თვითშეგნების ამაღლებისათვის.

„ერი" იყო მკვეთრად გამოკვეთილი ეროვნული მიმართულების ჟურნალი, რომლის რედაქტორი იყო პეტრე სურგულაძე. ჟურნალში თანამშრომლობდნენ: აკაკი, ვაჟა, კიტა აბაშიძე, ალ. ყიფშიძე (ფრონელი), ნ.ლორთქიფანიძე, ზ.ედილაშვილი(ედილი), ალ.შანშიაშვილი და სხვ.

მიუხედავად ცენზურის სისასტიკისა ჟურნალი მაინც ახერხებდა ბრძოლას რუსული პოლიტიკის წინააღმდეგ, ქართული ენისა და ერის დაცვას. ჟურნალში გამოქვეყნებულ თითოეულ წერილსა თუ სტატიას ემჩნევა ეროვნული სულისკვეთება. ჟურნალის რედაქცია ცდილობდა საზოგადოების გამოფხიზლებას. კარგად ესმოდა, რომ რუსიფიკატორული პოლიტიკა აბრკოლებდა ქართული ენისა და კულტურის განვითარებას და ცდილობდა ქართველი ხალხის გადაგვარების გზაზე დაყენებას, მათი

სარწმუნოების შებილწვას, იბრძოდა ქრისტიანი და მაჰმადიანი ქართველების ეროვნული ერთიანობის წინააღმდეგ, სხვადასხვა ხრიკებს მიმართავდა და ამით ხელს უწყობდა მათ შორის შუღლისა და მტრობის გაღვივებას.

ჟურნალი მოუწოდებდა საზოგადოებას მშობლური ენის დასაცავად. პუბლიცისტებმა იცოდნენ, რომ ენის დაძაბუნება ხალხის დაძაბუნებას, მის სულიერ დაქვეითებას გამოიწვევდა და ამიტომაც თითოეულ პუბლიკაციაში გაჟღერებული იყო ის აზრი, რომ სამშობლო ენას თავიდანვე უნდა პატრონობა, იგი სათუთი არსებაა და განსაკუთრებულ ყურადღებას და შველას მოითხოვდა.

ჟურნალის პუბლიცისტიკა მრავალფეროვანია. ეხება სოციალურ-პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ, ისტორიულ და იმ პერიოდის თითქმის ყველა მნიშვნელოვან საკითხს.

ისე, როგორც იმ დროს გამომავალი ყველა დემოკრატიული გაზეთი და ჟურნალი, რომელიც ხალხის ინტერესებისათვის იბრძოდა, ჟურნალი „ერიც" ვერ გადაურჩა ცარიზმის დევნას და 1909 წლის 20 ოქტომბერს, მეორე ნომრის გამოსვლის შემდეგ ჟურნალი დახურეს და თითქმის ნახევარი წლის განმავლობაში გამოდიოდა სხვადასხვა სახელწოდებებით.

მხოლოდ1910 წელს შეძლო პეტრე სურგულაძემ ჟურნალ „ერის ‘’ აღდგენა.
საკვანძო სიტყვები: საქართველო, რუსეთი, პოლიტიკა, პრესა, პუბლიცისტიკა.

Abstract

On 13 September of 1909 “The secrete group of restoring of Georgian independence” published the political, literary and scientific magazine “Eri”. It had national direction. The editor and publisher was Petre Surguladze. Akaki, Vazha, Kita Abashidze, Al. Proneli (Al. Kifshidze), N.Lortkipanidze, Z. Edili (Edilashvili), A.Shanshiashvili and etc. collaborated in it.

The main goal of the magazine was to fight against Russificaion regimen and awakening freedom ideas in Georgian nation.. Each article or letter paid great attention to education and the existing situation in Georgia.

The editorial of the magazine speaks about saving Georgian language in the first number. It could not get on with that learning-education was not proceeding in their mother tongue and announced with indignation that: The editorial of the magazine tried to find such ways and means that would facilitate the improvement of education, growing the pupils with sense of national self-consciousness, rising and strengthening the interest and love of anative language.He called up readers to take care of nati ve language. It is gentle creature which needs special attention and help.

On 20 October of 1909 after publishing the second number the magazine was closed. And for almost half a year it appeared under different names. Only in 1910, Petre Surguladze was able to restore magazine “Eri”.

Keywords: Georgia, Russia, Politics, Press, Publication

გარკვეული წლების განმავლობაში რუსული პოლიტიკა ქართველი და უცხოელი ექსპერტების განსჯის საგანი იყო. რუსული პოლიტიკის შესახებ საუბრობდნენ და მსჯელობდნენ პოლიტიკოსები და პუბლიცისტები. საინფორმაციო საშუალებები სხვადასხვა ჟანრების გამოყენებით ინფორმაციას გვაწვდიდნენ ამ საკითხის შესახებ.

მე-19 და მე-20 საუკუნის დასაწყისის გაზეთები და ჟურნალები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდნენ რუსულ პოლიტიკას. ისინი ცდილობდნენ გაელაშქრათ ამ რეჟიმის წინააღმდეგ. ამ მხრივ აღსანიშნავია ჟურნალი „ერი“, რომელიც დაარსა „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფმა.”

1909 წელს პეტრე სურგულაძემ, გიორგი გვაზავამ, მიხაკო წერეთელმა, გიორგი მაჩაბელმა, გივი დეკანოზიშვილმა, ლეო კერესელიძემ და სხვ. თბილისში დააარსეს „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფი”. ისინი რუსეთის პოლიტიკას უნდობლობას უცხადებდნენ და ცდილობდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენას.

1909 წლის 13 სექტემბერს „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფმა” გამოსცა პოლიტიკური, ლიტერატურული და მეცნიერული ჟურნალი „ერი”, რომელმაც

ენერგიული ბრძოლა გააჩაღა ხალხის ეროვნული თვითშეგნების ამაღლებისათვის. თუმცა არსებობს სხვა აზრი ჟურნალის გამოცემის შესახებ. გაზეთ „სახალხო" განათლებაში დაიბეჭდა წერილი „პეტრე სურგულაძე", სადაც აღნიშნულია, რომ ჟურნალი „ერი" „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფმა" გამოსცა 1908 წელს.[1]

ამ აზრს ამტკიცებს 1931 წლის ჟურნალში „დამოუკიდებელი საქართველო" „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფის" ერთ-ერთი წევრი და ჟურნალ „ერის" წამყვანი თანამშრომელი გიორგი გვაზავა. „მისი თაოსნობით და რედაქტორობით (იგულისხმება პეტრე სურგულაძე) 1908 წელს გამოვიდა ჟურნალი „ერი", რომელმაც დიდი კამპანია გასწია საზოგადოდ ჩვენი ეროვნული ინტერესების დასაცავად..."[2]

არც ერთი და არც მეორე მოსაზრება სწორი არ არის, რადგან „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფი" დაარსდა 1909 წელს და ამდენად ჟურნალს 1908 წელს ვერ გამოსცემდა. ასევე, თუ გადავხედავთ ჟურნალ „ერს" შევამჩნევთ წარწერას, რომ იგი გამოვიდა 1909 წლის 19 სექტემბერს. არსებობს საარქივო მასალებიც, სადაც წერია, 1909 წლის 14 იანვარს პეტრე სურგულაძემ განცხადებით მიმართა თბილისის გუბერნატორს, რათა ნება მიეცათ გამოეცა ჟურნალი „ერი".

„პეტრე, - წერდა მიხაკო წერეთელი, - იყო ამ ორგანოს ფაქტიური რედაქტორი და ხელმძღვანელი... და მან სავსებით მიაღწია მიზანს - იდეა საქართველოს დამოუკიდებლობისა უკვე დათესილი იყო ქართველ საზოგადოებაში".[3]

ჟურნალის მიზანი იყო რუსიფიკატორული რეჟიმის წინააღმდეგ და სამშობლოს თავისუფლებისათვის ბრძოლა. „XIX საუკუნის დასაწყისში, რუსეთის მთავრობამ შელახა ქართველი ერის უზენაესი უფლებანი, მოსპო მისი პოლიტიკური დაწესებულებანი.... ქართველი ერის საუბედუროდ, მას არ აღმოაჩნდა არავინ დამხმარე, არც გულშემატკივარი, სადღაც აზიის კუთხეში რუსეთსა, ოსმალეთსა და სპარსეთს შუა დატრიალდა საოცარი მკაცრი დაულმობელი დრამა, დრამა ძველი კულტუროსანი ერის მოსპობისა, მაგრამ ქართველმა ერმა იარაღი არ დაჰყარა. უბედურებამ ის დაასუსტა, მაგრამ არ დასცა"- წერდა პეტრე სურგულაძე[4]

მიუხედავად ცენზურის სისასტიკისა ჟურნალი მაინც ახერხებდა ბრძოლას რუსული პოლიტიკის წინააღმდეგ. ჟურნალში გამოქვეყნებულ თითოეულ წერილსა თუ სტატიაში საუბარი იყო სწავლა-აღზრდისა და საქართველოში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ.

„...ცოდნას სხვა ენაზე ვიძენთ,- ვკითხულობთ ჟურნალის ერთ-ერთ გვერდზე,- რაც იწვევს სამშობლო ენის გაღარიბებას, მისი ზრდის შეჩერებას და მთელი ერის გონებრივ განვითარების დამახინჯებას".[5]

ჟურნალი მოუწოდებდა საზოგადოებას ბრძოლას მშობლიური ენის დასაცავად. პუბლიცისტებს კარგად ესმოდათ, რომ ენის დაძაბუნება ხალხის დაძაბუნებას, მის სულიერ დაქვეითებას

[1] გაზ. „სახალხო განათლება", 1989 წლის 13 დეკემბერი

[2] ჟურნ.„დამოუკიდებელი საქართველო"№ 69, 1931 წ., პარიზი,გვ.12

[3] გაზ. „სახალხო განათლება", 1989 წლის 13 დეკემბერი

[4] სურგულაძე პ. „საქართველო თავისუფლებისაკენ",1917წ., გვ.5-6

[5] ჟურნ. „ერი"№ 1, 1909 წ., გვ.2

გამოიწვევდა და ამიტომაც თითოეულ პუბლიკაციაში გაჟღერებული იყო ის აზრი, რომ სამშობლო ენას თავიდანვე უნდა პატრონობა, იგი სათუთი არსებაა და განსაკუთრებულ ყურადღებას და შველას მოითხოვდა.

ჟურნალის პუბლიცისტიკა მრავალფეროვანია. ეხება სოციალურ-პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ, ისტორიულ და იმ პერიოდის თითქმის ყველა მნიშვნელოვან საკითხს.

„ქართველი ერი,- ვკითხულობთ ჟურნალის ფურცლებზე, - ამ ასი წლის განმავლობაში განიცდის დაქუცმაცების ხანას და, ვინ იცის, თავს როდის დააღწევს იმ მრავალგვარ მიზეზებს, რომელნიც მის ნორმალურ ზრდას და განვითარებას ხელს უშლიან...“[6]

ჟურნალის პირველ ნომერში გამოქვეყნებული მასალები თუ სევდიანი ხასიათისაა, მეორეში პირიქით, უფრო ოპტიმისტური განწყობა იგრძნობა და მკითხველს პირდაპირ მოუწოდებს დამოუკიდებლობისაკენ. ,,ჩვენმა გაბედულებამ ძლიერ იმატა, - წერდა მ.წერეთელი, - ერთ წერილში შავი დიდი ასოებით იყო ნახსენები რუსების საქართველოდან გასვლისა და საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენის აუცილებლობა.”[7].

როგორც ცნობილია, რუსიფიკატორული პოლიტიკა აბრკოლებდა კულტურულ განვითარებას. დევნას განიცდიდა ქართული პრესა, თეატრი, რომელიც არა მარტო ესთეტიკური გრძნობათა საშუალებაა, არამედ საზოგადოებრივი აღმზრდელი. ქართველმა პუბლიცისტებმა კარგად იცოდნენ, რომ თეატრი ხელს უწყობს ხალხის მოქალაქეობრივ განვითარებას და ამით ეროვნულ საქმეს ემსახურება. ამიტომაც იყო, რომ ჟურნალი „ერი“ ცდილობდა ქართული თეატრი განვითარების გზას დასდგომოდა. ამ მხრივ ყურადღებას იმსახურებს ჟურნალ „ერში“ გამოქვეყნებული მიხეილ წერეთელის „თეატრი“, რომელშიც იგი წერს „როგორ შეიძლება მწერლობის სასურველი განვითარება საქართველოში, როდესაც ქართული ენა დევნილია, ქართულ ენაზე არ ვითარდება ბავშვის სული და გული... სასცენო ხელოვნება კიდევ უფრო სასტიკად განიცდის ამ გარემოების სუსხსა. მსახიობები სასწავლებლად მიდიან რუსეთში ან უცხოეთში სწავლობენ იმ ენაზე, ხოლო როცა ჩამოვლენ ქართულ ენაზე ვთხოვთ თამაშს.“[8]

ისე, როგორც იმ დროს გამომავალი ყველა დემოკრატიული გაზეთი და ჟურნალი, რომელიც ხალხის ინტერესებისათვის იბრძოდა, ჟურნალი „ერიც“ ვერ გადაურჩა ცარიზმის დევნას და 1909 წლის 20 ოქტომბერს, მეორე ნომრის გამოსვლის შემდეგ ჟურნალი დახურეს და თითქმის ნახევარი წლის განმავლობაში გამოდიოდა სხვადასხვა სახელწოდებებით. მხოლოდ 1910 წელს აღიდგინა ძველი სახელწოდება. 1910 წელს გამოცემულ ჟურნალ ,,ერში” პირდაპირ იყო მინიშნებული, რომ რუსეთის მთავრობამ ბევრ ერს ისე შეუხუთა სული, რომ ცუდ მდგომარეობაში ჩააგდო. ამ ერებს შორის საქართველოც მოიაზრებოდა.

ჟურნალ „ერის” რედაქცია ყოველნაირად იბრძოდა იმდროინდელი პოლიტიკის წინააღმდეგ. იგი ცდილობდა საზოგადოების გამოფხიზლებას. მან კარგად იცოდა, რომ რუსიფიკატორული პოლიტიკა აბრკოლებდა ქართული ენისა და კულტურის განვითარებას და ცდილობდა ქართველი ხალხის გადაგვარების გზაზე დაყენებას, მათი სარწმუნოების შებილწვას, იბრძოდა

[6] ჟურნ. „ერი“№ 1, 1909 წ., გვ.1

[7] გაზ. „სახალხო განათლება“, 1989 წლის 13 დეკემბერი

[8] ჟურნ. „ერი“№ 2, 1909 წ., გვ.11

ქრისტიანი და მაჰმადიანი ქართველების ეროვნული ერთიანობის წინააღმდეგ, სხვადასხვა ხრიკებს მიმართავდა და ამით ხელს უწყობდა მათ შორის შუღლისა და მტრობის გაღვივებას. ,,არ გვეყო, რომ ქართველობა სარწმუნეობრივმა სხვადასხვაობამ დააქუცმაცა, _ ვკითხულობთ ,,შინაურ მიმოხილვაში", ახლა მაჰმადიან ქართველებს ეუბნებიან, თქვენ ქართველები არა ხართო, ქართული წერა-კითხვა არ უნდა ისწავლოთო, გაგონილა ასეთი ძალ-დატანება. ქობულეთელი ან აჭარელი ქართველი არაა. მაშ ვინაა ბრძანეთ?"[9]

როგორც ცნობილია, რუსული პოლიტიკის გასატარებლად ეკლესია ერთ-ერთი შესაფერისი ორგანო იყო. მისი საშუალებით ქართული ენის დევნას მიჰყვეს ხელი. ქართულ ეკლესიას უფლებები ჩამოართვეს, ეკლესიის სათავეში ჩინოვნიკები დასვეს, ქართულ ენაზე წირვა-ლოცვა აკრძალეს.

ჟურნალ ,,ერში"დაიბეჭდა მიმოხილვა, სადაც საუბარია, სოფელ თიღვში ოსი მღვდლის დანიშვნის შესახებ, რომელსაც წირვა-ლოცვა სლავიანურ ენაზე მიჰყავდა. ამ ფაქტმა სასტიკად აღაშფოთა, როგორც მრევლი, ასევე ჟურნალის რედაქცია. ორი ათასი წლის განმავლობაში მათ წირვა მშობლიურ ენაზე ესმოდათ, ახლა კი მათთვის გაუგებარ ენაზე წირავდნენ.

საქართველოს ეკზარხოსის კანცელარიამ თავის გასამართლებლად წერილი გაუგზავნა თბილისის ბეჭდვითი სიტყვის საქმეთა კომიტეტს, სადაც ნათქვამია, რომ მღვდელმა ქართული კარგად იცის და ღვთისმომსახურებაც ქართულ ენაზეა, თუმცა მრევლთა უმრავლესობა ოსები არიან.

როგორც ვხედავთ, რუს მოხელეებს მიაჩნდათ, რომ ქართლის ცენტრში, ქართულ ეკლესიაში, რადგანაც მრევლის უმრავლესობა ოსები იყვნენ, შესაძლებელი იყო, წირვა არაქართულ ენაზე ყოფილიყო. რუს მოხელეებს ეს სავსებით აწყობდათ, რადგანაც ამ ფაქტს გამოიყენებდნენ თავიანთ სასარგებლოდ და კიდევ უფრო გააქტიურებდნენ ბრძოლას რუსული პოლიტიკის გასატარებლად.

თვით ცხოვრების პრაქტიკულმა მოთხოვნილებამ, რომ ლუკმა პურის შოვნა, წარჩინება და დაწინაურება შესაძლებელი იყო მხოლოდ რუსული ენის კარგად ცოდნით, მრავალი ქართველი რუსიფიკაციის გზაზე დააყენა. საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ მალავდნენ და უარყოფდნენ მშობლიურ ენას, ერიდებოდნენ თავიანთ ენაზე ლაპარაკს. მეტიც ქართველი დედა შვილს ქართულ ნანას აღარ უმღეროდა, უცხოელებს მიანდო პირმშოს აღზრდა, რათა უცხო ენა შეესწავლა.

ჟურნალ ,,ერში" პუბლიკაციების გარდა ხშირად იბეჭდებოდა ლექსები, მოთხრობები, ნოველები, რომლებიც ეხებოდნენ თავისუფალი საქართველოს პრობლემას, მის მომავალს. ამ ნაწარმოებთა უმრავლესობა ვერ ჩაითვლება მხატვრული შემოქმედების ნიმუშად. ისინი დაწერილია უბრალო ენით. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ თითქოს ჟურნალი ლიტერატურულ ღირებულებაზე უფრო მეტ ყურადღებას მნიშვნელოვანი პრობლემის წამოჭრასა და მის გადაწყვეტას აქცევდა. ცოტა თუ ბევრი, იბეჭდებოდა ისეთი სახის ნაწარმოები, რომლებიც როგორც თემატურად, ასევე ლიტერატურული მნიშვნელობითაც გამოირჩევა. ამ მხრის აღსანიშნავია აკაკის, ვაჟას, ბაჩანას ლექსები, ნ.ლორთქიფანიძის, კ.მაყაშვილის და სხვათა მოთხრობები. ამ ნაწარმოე-

[9] .ჟურნ."ერი" №1 , 1909 წელი, გვ. 14

ბებში წამოჭრილი პრობლემები იმ ეპოქის ტკივილი და გასაჭირი იყო. ჟურნალში იბეჭდებოდა გიორგი გვაზავას პუბლიკაციები, რომლებიც მიმართული იყო რუსული პოლიტიკის წინააღმდეგ. მაგალითად „ჩეხიაში“ იგი საუბრობს ჩეხეთისა და ავსტრიის შესახებ. საზოგადოებას მოუწოდებს რუსული პოლიტიკის წინააღმდეგ საბრძოლველად. საინტერესოდ გვიხატავს საქართველოსა და რუსეთის მდგომარეობას და ამავე დროს გვესაუბრება ჩეხიაზე.[10] „არის ადგილი, რომელსაც ჰქვიან ,,თეთრი გორა", _ ვკითხულობთ სტატიაში, _ ეს არის ისტორიული სამარე, სადაც დაიმარხა დიდება და თავისუფლება ჩეხიისა, - ეს არის მისი ,,კრწანისის ველი".

გიორგი გვაზავა აღნიშნავს, სწორედ ამ ,,კრწანისის ველს“ მოჰყვა საქართველოს დასუსტება, რომლის შედეგად გაფორმდა 1801 წლის 12 სექტემბრის მანიფესტი საქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ. პრაღის ქუჩებს იგი ადარებს თბილისის ,,გოლოვინის პროსპექტს", ,,სადაც ყოველი ქართველი მიაჩხაკუნებს თავის დამტვრეულ რუსულს და ქართულად ლაპარაკი კი ან არ შეუძლია, ან ეჩოთირება".

გიორგი გვაზავა სამართლიანად აღნიშნავს, რომ საქართველოს ეროვნული ცხოვრების გასანადგურებლად ყველაფერი კეთდებოდა. გააუქმეს ქართული ეროვნული ფული, ჩაჰფუშეს თავისუფალი ეკლესია, გაუღვივეს თავად-აზნაურობას ევროპულად დროსტარების სურვილი და მზადებას შეუდგნენ სამეგრელოსა და გურიის დამოუკიდებლობის მოსასპობად.

გიორგი გვაზავა გრძნობდა თუ რა საფრთხე ელოდა საქართველოს ხვალინდელ დღეს და ცდილობდა ყველაფერი ეღონა ამ მდგომარეობიდან გამოსასვლელად.

თბილისის სასამართლოს პროკურორი ამ სტატიის შესახებ წერდა, სტატიიდან ჩანს, რომ ავტორი საქართველოს ისე უყურებს, როგორც ქვეყანას, რომელიც ვალდებულია აღიდგინოს თავისი ეროვნული ძალაუფლება და განთავისუფლდეს რუსეთის თვითმპყრობელობისაგან. და მართლაც, სტატიის მიზანი სწორედ ეს იყო. თუმცა სტატიის დასაწყისში გიორგი გვაზავა აღნიშნავდა ,,მე არა მაქვს განზრახვა გავატარო რაიმე პარალელი საქართველოს და ჩეხიის შორის, მაგრამ უჩემსიტყვოდაც ზოგიერთი მომენტები მისი ცხოვრებისა გასაკვირველად გვაგონებს ჩვენსავე ცხოვრებას, ჩვენ მიერ გამოვლილ იმედების თუ მწუხარების წამებას."

სწორედ ეს სტატია გახდა ჟურნალის დახურვის მიზეზი. 1910 წლის 1 ივნისს ბეჭდვითი სიტყვის საქმეთა კომიტეტში აღიძრა საქმე გ.გვაზავას „ჩეხიას" კონფისკაციისა და გ.გვაზავასა და პ.სურგულაძის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ.

1910 წლის 19 სექტემბერს ჟურნალი ,,ერი" დახურეს. გიორგი გვაზავასა და პეტრე სურგულაძეს ერთი წლით პატიმრობა მიუსაჯეს. პეტრე სურგულაძე ემიგრაციაში წავიდა. ამიტომ იგი დაუსწრებელი განჩინებით გაასამართლეს.

ჟურნალ ,,ერის" დახურვასთან ერთად დაიქსაქსა ,,საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის საიდუმლო ჯგუფი". მეფის ჟანდარმერიამ ბევრი დააპატიმრა, გადაასახლა და ბევრიც ციხეებში გამოკეტა. პეტრე სურგულაძემ და რამოდენიმემ თავს უშველეს ჟენევაში გაქცევით.

ჟურნალის უკანასკნელი ნომერი გამოვიდა 1910 წლის 21 ნოემბერს სოფრომ მგალობლიშვილის რედაქტორობით. მიუხედავად იმისა, რომ ს.მგალობლიშვილი ჟურნალ ,,ერის" მხო-

[10] .ჟურნ."ერი" №4-9, 1910 წელი

ლოდ ერთ ნომერს რედაქტორობდა ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში მოიხსენიება, როგორც ჟურნალის რედაქტორი, ხოლო პეტრე სურგულაძე გაკვრით არის ნახსენები. არადა პეტრე სურგულაძე ჟურნალ ,,ერის" არა მარტო გამომცემელ-რედაქტორი იყო, არამედ სულისჩამდგ-მელიც. იგი სწორედ ამ ჟურნალის ფურცლებიდან იბრძოდა რუსიფიკატორული პოლიტიკის დამხობისა და საქართველოს თავისუფლებისათვის.

ბიბლიოგრაფია:

1. გაზ. „სახალხო განათლება", 1989 წლის 13 დეკემბერი;
2. ჟურნ.„დამოუკიდებელი საქართველო"№ 69, 1931 წ., პარიზი;
3. ჟურნ. „ერი"№ 1-2, 1909 წელი;
4. ჟურნ. „ერი" №4-9, 1910 წელი;
5. სურგულაძე პ. „საქართველო თავისუფლებისაკენ",1917 წელი